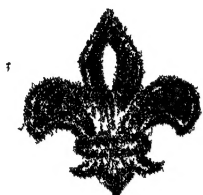

1111

1111

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી, કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૩૩૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ •સ્ત્રીતા •

વિષય ટ- : ૪

આ લેખકનાં જહાર પડેલાં પુસ્તકો:—

પુલોમા અને બીજાં કાવ્યો...	...૩. ૧-૮-૦
સીતા (પાકુ પુકું)	...૩. ૧-૦-૦
કૃષ્ણ કુમારી (દ્વી-રંગી છાપમાં)...	...૩. ૦-૧૨-૦
(પાકુ પુકું)	

નીચેનાં પુસ્તકો થોડા વખતમાં જહાર પડશે:—

મહામાયા અને બીજાં કાવ્યો.

મેના અને બીજાં કાવ્યો.

મળવાનાં ઠેકાણાં:—

મેસર્સ જીવણલાલ એન્ડ સન્સ. મુંબાઈ

શ્રી. કાલીદાસ શેલત. પ્રતાપ આર્ટીસ, સુરત

ગુજરાત સાહિત્ય મંદિર. અમદાવાદ

શ્રી. અમૃતલાલ કિરપાશંકર ભટ્ટ. ઉમરેઠ

સીતા

અમૃતલાલ ના. ભટ્ટ.

પ્રકાશક:—

અમૃતલાલ ના. ભટ્ટ.

ઉમરેઠ.

પ્રકાશન:—વિજયા દશમી

૧૯૮૪

મુદ્રક:—

રતીલાલ બાળકૃષ્ણ

મુદ્રણસ્થાન:—

સરસ્વતી પ્રેસ.

ઉમરેઠ.

ગ્રંથાલય
સમદાવાદ
ગ્રંથાલય
૧૪૩૩૩

(કોપી રાખે)

सीता

રામની આજ્ઞાથી લક્ષ્મણ સીતાને ગંગા નદી નજીક મુકી ચાલ્યા ગયા, તે પછી તેમને (સીતાને) ગંગાના પવિત્ર પ્રવાહમાં શયન કરવાનો વિચાર આવે છે, પણ આશ્રયે આવેલા મૃગના ખચ્ચાને જોઈ તેમ કરતાં તે અટકે છે.

તેમને પૂર્વ જીવનના ઘણા પ્રસંગો યાદ આવે છે. મનમાંથી પતિએ કરેલો ત્યાગ ખસતો નથી છતાં તે પોતાના કર્તવ્યનો વિચાર કરે છે અને છેવટે ચોચ માર્ગ શોધી કાઢે છે.

આખું કાવ્ય સીતાજીના મુખમાં મુકેલું છે અને તે ખંડ હરિગીતમાં છે.

અ. ના. ભટ્ટ.

સીતા

૧

શિખરપર પ્રાસાદના
ગોળ અહુશા લાગતા
કળશ કમનીય કાન્તિવાળા
તપન—તેજે ઝળકતા. ૧

રાત્રીએ પણ રાજતા
ઈન્દુ કેરા દેહથી,
જેમ લક્ષ્મી રજત સરની
સોહતી શશીસ્નેહથી. ૨

ગગન ઘેરું ચુમતા,
ધન પ્રમોદે ધૂમતા,
હર જનના નયનને હે
ચંચળા નૂતન પ્રભા. ૩

પવન પણ પ્રાસાદથી
રાત્રી વાસર ગેલતો,
જેમ કામી કામ-ખીલ્યો
કામિની સુ ખેલતો. ૪

સ્ફટિક ઉજ્જવલ દેહનો
સુન્દરીના મુખ સમો,
અડગ ઉભો આલ સામે
મહેલ અમરોને ગમ્યો. ૫

જેઈ જન એકી ટશે
આખડે આશ્ચર્યમાં,
અમરપુરીની આશને
ભૂલે ભમી સૌન્દર્યમાં. ૬

આવતો કદી કેસરી
ત્રાડ પાડી ક્રોધમાં,
દેખીને દીનતા ધરી
વિચરન્ત વનની શોધમાં. ૭

ધાવતા શિષુ આવતા
રમત માંહી રંજતા,
નહિ પળે પ્રાસાદ છોડી
નયનનિશ્ચળ નંદતા. ૮

દાસ, અગણિત દાસીઓ,
મહેલમાં મોહી પ્રે,
સુરપુરીની દોર લેતાં
સુર અને સુરસી ખરે. ૬

રત્ન મૌકિતકે ભર્યો,
દિવ્યતા દેહે વરી,
અવગણુન્તો યામિની
તારાતણી જ્યોતિ ભરી. ૧૦

વૈભવો વિલાસના
નિત્ય ન્યારા રંગના
પ્રૌઢ પરિમળ મહેકતા,
સુવાસ માધવી-અંગના. ૧૧

વિધુર બની વાતાયને
ખેસીને હું નિરખતી
નગરની લહરન્ત લક્ષ્મી
ગગન-શોભા ભલકતી, ૧૨

હૃદયમાં રમણે ચઢયા
તર્ક તાને ખેલતા,
રોધ ને અવરોધ કાપી
ઉચ્ચ ગતિએ સહેલતા. ૧૩

સ્વામીના મુખ—ચંદ્રને
લાવથી શું લાળીને,
ઉર્મિ અંતર ઊછળે
સાગર શશી નિહાળીને. ૧૪

સ્નેહ—સીંચ્યા હૃદયમાં
પ્રેમ—ઝેલે હીંચીને,
વિનયથી હું વિશ્રમન્તી
નયન નિર્ભર મીંચીને. ૧૫

લાડ લાલિત્યે ઢળી
હૃદય હિલારે ચઢે,
હુઃખ તો પ્રહ્લાંડના
કો કન્દરે ઉંઠે પડે. ૧૬

રોમ રોમેથી સ્તવે
પ્રેમ પતિના અંગમાં,
તાંનને તરખોળ કરીને
હૃદય રંગે રંગમાં. ૧૭

નિર્ઝરી નહિ રસતાણી,
રસતાણે સિન્ધુ કહો,
રસમહી કલ્લોલતી,
કલ્લોલતી તરણી અહો ! ૧૮

સુખ તણો સાગર વહે
 નહિ કંઈ સીમા ગ્રહે,
 સુખ વળી ચહુ દિશ દેખી
 સુખ અહિં શાશ્વત લહે. ૧૯

સ્વામી મનડામાં કરે
 ચિન્તનો દિન-યામિની,
 સુખ નહિ લેતી શું સ્વર્ગીય
 કંથ—ઘેલી લામિની ? ૨૦

દાસી વિદ્યુત દમકતી
 એક મહારા વચનથી,
 નલ અને ભૂ એક કરી દે
 નયનકેરી ભલકથી. ૨૧

ભરત આ પ્રહ્લાંડને
 શૌર્યથી છલછલ ભરે
 જાનકી સેવામહી હા !
 જીવન તેનું તરવરે. ૨૨

લાડઘે લો ગમ્મતે,
 વિક્રમે વિરાજતો,
 શત્રુધન આ નંદવા
 મંથન કરી ગુણ ગાજતો. ૨૩

ભુવન જેના તેજથી
નયનને નીચું કરે

તેજ લક્ષ્મણ વીર-મણિ
રક્ષાતણી ધૂને પ્રે. ૨૪

આવતી ચિન્તા કદી ?
આવતાં કદી દુઃખડાં ?

આક્રમણ શી રીત કરશે
નજર ના નંખાય જ્યાં ? ૨૫

૨

સ્મરણ સ્વામીનું ઉરે
પ્રહર અષ્ટ રમ્યું રહે,
ઉંઘમાં પણ મન તરંગે
રમણની રમણા વહે. ૧

સ્વામી-સ્નેહ-નિલાશની
ગર્ભવન્તી હેલતી,
હૃષ્ રેલે અંતરે
વર્ષાસુ સિન્ધુ રેલતી. ૨

પુણ્ય ને પાવનકરી
ગંગ ગંભિર સરિતમાં
સ્નાન કરવા અંકુરી
ધ્રુષ્ટા અતિથળ ચિત્તમાં. ૩

પ્રાણુ જ્યા રે સંચર્યા
શયન કરવા સાથમાં,
બહાલથી વાણી વદી હું,
નાચતું મન નાથમાં. ૪

શાન્ત કાન્ત સુમુખ છે
શાન્ત સરવરના સમું,
કુખ્ધ ના વિચાર-વાચે
હૃદય શાન્તિમાં શમ્યું. ૫

બ્રાતને બોલાવીને,
વાણુ સ્નેહે સીંચીને,
ઉચ્ચરે રથ સજ્જ કરવા
લોરમાં હુય યોજીને. ૬

ચેતીને લક્ષમણુ ગયો
ચૂપ ધીમે ચાલતો,
ઉતરી ઉંડાણમાં શું
ભૂમિને ખુખ બાળતો? ૭

વિશ્રમી વિશ્રમ્ધ થૈ
કંઠ ના વક્ષસ્થળે
ભાન નહિ કંઈ ભાવિનું પણ
ભાવિ—ભાવ ખરે ફળે. ૮

સ્વપ્નમાં વિષુટી થઇ
 પરમ પ્રેમી પ્રાણથી,
 ચીસ પાડી કારમી હું
 જાગી ગેબી હાણથી. ૯

લૈ પતિને બાથમાં,
 ગાઢ આલિંગન કર્ય,
 કંઠમાં કરપાશ નાંખી,
 શયનમાં હું સુઈ ગઈ. ૧૦

બહાલના વિયોગનું
 શલ્ય અંતર સાલતું,
 શાન્તિનો સંહાર કરતું,
 વ્યગ્રતા મન મ્હાલતું. ૧૧

સ્વામી જો સાન્નિધ્ય છે,
 હૃદય નહિ વિરમે અરે !
 નાંખુ મુખડું મોહથી હું
 નાથના નયનોપરે. ૧૨

ઉઘ પાસ ન આવતી,
 ચિત્ત પણ જોયેન છે,
 ભયથકી વિભ્રાન્ત થૈને
 રૂદનનું ઠગ બેઠું છે. ૧૩

દેવ હું કુળના સ્મરૂં
 દૂર કરવા હું ખને,
 ફરી ફરી હું ન્યાળતી છું
 મુગ્ધ મીઠા મુખને. ૧૪

ભોરની નોખત બજી,
 શયનને સત્વર તજી,
 પ્રાણ પગમાં શિર અર્પું
 પ્રીત અંતરમાં સજી. ૧૫

કંથ પ્રેમજા મુખ હું
 પત્નીનું ઉર પોષતું,
 પત્નીને તન રોમ રોમે
 પ્રેમનું બળ ઘોષતું. ૧૬

બહેલના હૃય હણહણે
 હૃદય બહુ આતુર બને,
 ગાન—ગરવી જાનહવી
 ઉમંગથી રમતી મને. ૧૭

નાથની આજ્ઞા લઈ,
 દેવને માનસ સ્મરી,
 તિમિર-ઘેરી યામિનીમાં
 મહેલમાંથી નીસરી. ૧૮

નમન લક્ષ્મણના લાહી
સ્વાગતેથી હું ચઢી,
ત્વરિત—ગતિ તુરંગમોની
બેલ વેગે ઉપડી. ૧૯

વાયુને પણ વેગમાં
મ્હાત મારગમાં કરે,
ધનથની જાતા તુરીઓ
મૈનલક્ષ્મણમુખ ધરે. ૨૦

વેષ સુંદર બહોરીને
આવતી વિમળી ઉષા,
બાળને સન્માનવા
સૌવર્ણ રાજન્તી દિશા. ૨૧

કમળ—કોમળ મુખડું
શીત—રશ્મિ રાચતું,
ભાવથી ભરપૂર પ્રેમે
સૃષ્ટિનું ઉર નાચતું. ૨૨

ઉમળકે ખેલે ઉષા
ગાંખી તારક અસ્ત છે,
દુખકરી કૌટિલ્ય—લીલા
વિશ્વમાં સૌ બ્યસ્ત છે. ૨૩

શાન્ત સોહે શીળમાં
 મુગ્ધ એ મનહારિણી,
 સૃષ્ટિને સૌન્દર્ય અર્પે
 અખિલ ભુવનધારિણી. ૨૪

પક્ષીઓ નિડ છોડતાં
 આગમે અંબાધને,
 વ્હાણુ લે આનંદ કેરૂ
 ગર્વમાંહી ગાધને. ૨૫

દિવ્ય એ દર્શન કરી
 હૃદય રસમાં ભાગતું,
 ગુણ—પ્રાઢા ગૌરી દેખી
 હૃદય ભિક્ષા ભાગતું. ૨૬

દીપતો દ્રુમ—ઢેહ થી
 દેશ ગંભિર લાગતો,
 આત્મ પશુ આ દર્શ દેખી
 પૂર્ણ રૂપ પ્રકાશતો. ૧

ખુષ્મિ ને મન ઇન્દ્રિયો
 લોલ લીલા ઘેરતી,
 રસમયી સૌહાર્યને શું
 વિવિધ વાને વેરતી.. ૨

તર્કમાં તલ્લીન થૈ
 દિયર લીલા અવગણે,
 સૂર—સાગરના વિચિત્રો
 હૃદય—કાંઠે રણરણે. ૩

દુઃખ ઊંડુ દાખતું
 જોમ નિજ અંતર વિષે,
 જોમ શશીની પુઠ જોઈ
 તિમિર—ગળ કાળી નિશે. ૪

રંજતી રમણીયતા
 દુઃખ—દેહે પ્રહરતી,
 શાન્તિના વિલાસ વર્ષી
 સખળ થૈ આકર્ષતી. ૫

મ્હાન મુખની છાયને
 ધીર ધરી આચ્છાદતો,
 વાણી પણ ના સ્પષ્ટ નિકળે
 કંઠ કુંઠિત લાગતો. ૬

આવી એવે દૃષ્ટિએ
 ભગવતી ભાગીરથી,
 વદનને વિકસાવતી
 વિરલા અલૌકિક ભાવથી. ૭

વિરહ સંકટ વેઠીને
 કંથ ભેટે કામિની,
 તેમ જાનહવી દર્શ ભેટુ,
 ધન્ડુ ભેટે યામિની. ૮

અજબ ઉડા નાદનાં
 ગાયનો સોહામણાં,
 મન્દ ને મંજુલ ગતિથી
 ગ હ ન ને ઉકેલતાં. ૯

ગોર મનડે ગુંજ તો
 વિકળ ભાવો ભુંજતો,
 પ્રદ્ધને પ્રદ્ધાંડને એ
 અકળ ગ્રંથી ગુંથતો. ૧૦

સ મી પ ભેઈ જાન્હવી
 હર્ષથી હય હણહણ્યા,
 ઉરના આબ્હાહને શું
 મંત્ર મુખે એ ભણ્યા? ૧૧

થોભતા પણ થનથને
 નાચ આ દિલ દાખતો,
 ખળ ઘણું સૌન્દર્યકેરૂં
 મુગ્ધ વાણી ભાખતો. ૧૨

વેગથી વસુધા પડી,
 જાન્હવીમાં જઈ ચડી,
 દહેરની લીલા અનેરી
 હુલસતી હૈયે વડી. ૧૩

નયનથી ને ઉરથી
ગંગ ગંભિર દર્શને
પી ગઈ ખ્યાસી થઈ,
જયમ કાળ કોટિ વર્ષને. ૧૪

તીરને આચ્છાદતી
વૃક્ષને વિકસાવતી,
વિહંગના કલકલ નિનાદે
સૌર લક્ષ્મી લાસતી. ૧૫

જોઈ લક્ષ્મણને કહ્યું
“બાત, જો રમણીયતા,
દેવના નંદન વનેથી
ઉતરતી અહિં સૂરતા.” ૧૬

વદન-લક્ષ્મી નહિ હિસે
શોક-છાયા હાસમાં,
તપ્તતાપે કુસુમ-લક્ષ્મી
અસ્ત થૈ ઉર્જાસમાં. ૧૭

સ્નાન કરતી સત્વરે
રામ દૃઢચે રચતા,
પૂર્વ જીવનના પ્રસંગો
સ્મરણમાંહી સ્પુરતા. ૧૮

પ્રાચીને રૂચિર કરે
રંગ દેવી દેધને,
આપતી સુર અર્ધ્ય ભાવે
સલિલ કરમાં લેધને. ૧૯

વિકળ થૈ લક્ષ્મણ ફરે
ભાન બુદ્ધી ન્હાયછે,
તીરની રેતીમહીં
ખેભાનશે અથડાયછે. ૨૦

દુઃખનાં ધન ધાયછે,
મુખ ઇંદુ છાયછે,
હૃદય પાતાળે પ્રવેશ્યું,
શક્તિનો લય થાયછે. ૨૧

નેહથી નીચો પડી
પાયમાં શિર મુકતો,
નયન ચોધારે વહે,
નહિ વેગ હૃદયે રૂકતો. ૨૨

અંતરે અગ્નિ ઊઠે,
ત્રાસ છે એની પુઠે,
ગેળી ધા બાણે દધને
વંક થૈ વિધિ શું રૂઠે ? ૨૩

બંહાલથી હસ્તે અહું,
 વદન ભૂમિપર ઠરે,
 નયન-નીકળી પ્રેમ-ગંગા
 પાદ—પ્રક્ષાલન કરે. ૨૪

મા—વિયોગી વત્સનું
 રૂદન ગાહું દુઃખનું,
 સ્મરી સ્મરી અંતર નિરંતર
 હાસ્ય જનની—મુખનું. ૨૫

યત્નથી એ ઊભતો
 દુઃખ તરબોળાઈને,
 મૈન ઘોષતું તીવ્ર વેદન
 આર્દ્રતા અંકાઈને. ૨૬

વાણી ઉચ્ચરવા જતો,
 રોકતી અંતર વ્યથા,
 નયન અશ્રુ છાયછે, નભ
 શ્રાવણે મેઘો યથા. ૨૭

શોક ને વિપાદની
 હૃદય ઘાતી ઘોષણા
 શ્રવણ કરી અમુઝાઉછું, ને
 નિર્ઝરો બેઠે નેણના. ૨૮

વચન વહવા વિનવતી,
 મૈનથી અંતર ધીકે,
 દાખી રાખી ભર દબાણે
 કયમ કળી ખીલી શકે ? ૨૯

વિકળ શોકે વિરમતો,
 હૃદય કાં હલકું બને,
 વિનયબ્રંશી ને વિકારી
 બોલ નહિ બોલે મહુને. ૩૦

રહી રહી મૃદુલી ધીમી
 ભાગી તુટી વાણુમાં,
 કાળી અસિ છુપાઈ દેતી
 ઘાવ ઉર—ઉંડાણુમાં. ૩૧

મુજ શિરે વાદળ. પડયું,
 વચન કૈં કૈં હું લવી,
 ભૂમિનું ઉર ભેટતી હું
 ઘોર અંધારે ગળી. ૩૨

મરણુ જીવન મધ્યમાં
 જીવ મ્હારો જીલતો,
 મરણુ-સુખને ફર કરીને
 જીવન—હુઃખે જોડતો. ૩૩

પુત્રભાવે પ્રેમથી
 સુશ્રુષા મહારી કરે,
 વનમહી લાગેલ હવને
 શી રીતે શીતળ કરે ? ૩૪

ભર અરણ્યે એકલી
 છોડી જાવું નવ ગમે,
 વમળમાં મનડું ગુંચાચું
 મુક્તિ મારગ નવ મળે. ૩૫

દીનતા મુખડે ધરી,
 આંખ મીંચી જળભરી,
 વિનિત ભાવે ને વિષાદે
 વિરલ વાણી નિકળી. ૩૬

“ સેવ્યની આજ્ઞા શિરે,
 હૃદયને નિર્દય ચીરે,
 શિર સાટે પાળવી
 જયમ આણુ દીધી ઇશ્વરે. ૩૭

દાસ હું, દાસત્વના
 કૂપમાં પૂરો ખુંખો,
 છેહ છુપો દેઇને હું
 લાજ વિજ આમે દિશે. ૩૮

ધિક્ક આ જીવિતને,
 દેહ ના ધરણી પડે,
 માતૃ-ધાતી અન્ય વિશ્વે
 કાળ-મુખે નહિ જડે.” ૩૯

કાય એની કંપતી,
 વ્યગ્રતા વ્યાપી મને,
 કાળ સાથે યુધ્ધ કરતાં
 નહિ કદી કાયર બને. ૪૦

આત્મબળ જાગી ઊઠે,
 જ્યેષ્ઠ ચેતન નહિ બુઝે,
 સંકટો સહી ધીટ થયલી
 હૃદય ધા ધીરજ રૂઝે. ૪૧

“બ્રાત ! હું ત્હારો લહું
 દોષ નહિ મુજ અંતરે,
 રામને નહિ દોષ દેતો
 સ્નેહ જે સ્મરણે સરે. ૪૨

જન્મી છું ક્ષત્રી—કુળે,
 રક્ત એ રગ ઊછળે,
 જનક-નાંદિની નહિ કદીએ
 નીચ થૈ ભૂમિ ભળે. ૪૩

વિકટ વિપતો વેઠીને
ધર્મ ત્હારો ત્હેં ધર્યો,
મ્હુન સંકટ સહન કરી, નર
ધર્મની રુઢાયે તર્યો. ૪૪

ત્રર્મ — નૌકા ધૈર્યથી
ભુવનસાગર નાચતી,
જીવન નિજ જંજાળ તોડી
ગ્રાહ્યું અમ્મર ગતિ. ” ૪૫

વાણીનું ગૌરવ લહી
ક્ષત્રી નૂરમાં ઝળકતો,
વાદળાંસાથે વઢીને
બ્યોમમાં રવિ રાજતો. ૪૬

દુઃખથી દ્રવતા મને
નમન કરી નગરે ફરે,
પળ પળે પાછું વિલોક્તી
આંખમાં આંસુ લરે. ૪૭

હય બહુ વિહસ્ત થૈ
સ્ખલન ખાતા વિચરે,
સ્નેહી જનનો નાશ જોઈ
મિત્ર જ્યમ મારગ પળે. ૪૮

નગર જાતી બહેલને
એક નજરે ન્યાળતી,
રથતણેા ધ્વજ ફર થાતાં
વેદના વધતી જતી. ૪૯

ઉરમહીં ભયભીત હું,
 વ્યગ્ર રોમેરોમમાં,
 ત્યાગ ના ભુલી શકું હું
 ઘ્રુમતો મન—ભોમમાં ૧.

અશ્રુ નયને ખુટીયાં,
 દેહ-અંધન છુટીયાં,
 જન જતોં જંગલમહીં શુ
 સર્વ લક્ષ્મી લુટીયાં. ૨

આપદે અમુઝાયલું
 બુદ્ધિબળ વિકળું દીસે,
 ગાઠ તિમિર હૃદયમાંહી
 ગાઠ તિમિર અહુદિશે ૩

ઘોર નિર્જન વિપિનમાં
સાહ્ય કેની હું ભીખું ?
સાહ્યનો કરનાર ત્યાગે
રાનમાં હું રખરખું. ૪

આસપાસે ફરકતી
નજર આ ઘેરાયલી,
તરવરે નહિ તર્ક તનીકે
જાળ મીન જકડાયલી. ૫

દગ દીસે નહિ તેજમાં,
મીંચું મન આ પાંગળું,
રાન રખડી ભાન ભુલ્યું
પંખી શ્રમથી પ્રજ્વલ્યું. ૬

નિર્જને વિમાસું હું
સ્વજન મનની આંકડી,
લાગતી આ જનકજાયી
રંકથી પણ રાંકડી. ૭

રાત દિવસ અંખતા
રામ મુજને અંતરે,
ત્યાગ શાને એ કરન્તા ?
ત્યાગતા સીતા ખરે ? ૮

નિમિષની નિદ્રા નહિ,
અખિલ રાત્રી જાગતો,
છેહ દેઈ છોડીને
લક્ષ્મણ કદી ફર ભાગતો ? ૯

સત્ય આ શું અસત્ય છે ?
કે ખરેખર સત્ય છે ?
મન નહિ નિર્ણય કરે,
આ ત્યાગ સાચો છે ખરે. ૧૦

વંન મન આનન્દતું
ઘોર લીધણ એ બને,
ભય બધો ભેગો થઈ
ડોકાય છે યોગમ વને. ૧૧

૩૬—૩૭ વિસ્તરી
તરવરો તાકી રહ્યાં,
લાગતાં જાણે ભયંકર
દૈ ત્ય ગણ આહો અહ્યાં. ૧૨

મસ્તીના પૂરે ચઢ્યો,
ત્રાસ દૈ ધૂમી ધૂમી,
વાધ ત્રાડો નાંખતો
ચોધોયશસ્વી રણભૂમિ ? ૧૩

પક્ષીગણુ ઉચે જીવે
 દોડતો દુમોભણી,
 ગર્જના ફરે થતી પણ
 કાય કંપે ભય ગણી. ૧૪

ત્રાડથી તરૂં ધ્રુજતાં
 પૃથ્વી જાણે કંપતી,
 પવનકેરી લહરીઓ પણ
 થરથરે, નહિ જંપતી. ૧૫

જીવપર આવી જઈ
 નાસતાં ચહુ દિશ દીસે,
 છુપતાં પશુઓ ત્વરાથી
 તરૂં અને ગંડુર વિષે. ૧૬

શત્રુ સત્વર આહરે
 ઢેહ—રક્ષા ધારતાં,
 જીગજીગે જામી રહેલા
 વૈર—ભાવ વિસારતાં. ૧૭

પુષ્પસમ શિષુઓ રહ્યાં
 માળમાં લપ્પાઈને
 ચોર નાઢે ભીતિથી
 પૃથ્વી પડે પછડાઈને. ૧૮

પાંખ પૂરણ પાંગળી
 નહિ શિષુ ધારી શકે,
 વિકળ હૃદયે આર્ત નાદે
 શબ્દ ઝીણા તે બકે. ૧૯

બાળ—કપિઓ ગમ્મ તે
 ખેલ વિધવિધ ખેલતાં,
 માત—વશ્વે રૂહે દબાઈ
 તરૂં વરે માં ટેલતાં. ૨૦

નિકળીઆ શું સહેલમાં
 વાયુ—લહરી ચુમતા
 ફેણને ઊંચે પ્રસારી,
 નાગ—રાજો છુપતા. ૨૧

ત્રાસ—તરખોળાય લું,
 શ્વાસ ના માયે ઉરે,
 બાળમૃગલું કંપતું
 મુજ અંકનો આશ્રય કરે. ૨૨

વંન જાણે વાઘ ના
 ત્રાસમાં શું તરવરે,
 એક આ ધનધોર શબ્દે
 શબ્દ સૌ શમતા ખરે. ૨૩

સરિત સૂરમાં મહાલતી,
 શબ્દ ના દરકારતી,
 ગાન—ગંભિર ગર્વ માં
 ગતિ—ધીર ઘેલી ધાવતી. ૨૪

શાન્તિ બાણે કારમી
 ભર અરણ્યે વાસતી,
 મૃત્યુની મોટી ભગિની
 વિરૂપ ઘોર વિલાસતી. ૨૫

કાળનો ચકડોળ આ
જડ અને ચેતન લઈ,
રાત દિન કરતો રહેછે
જ્યમ ધરા કરતી ધરી. ૧

મહેલમાંહી મહાલતી,
માધવી મધુ ફાલતી,
ચાલતી દાસી હજારો,
હુકમ હરકમ ન્યાળતી. ૨

વિવિધરૂપી વૈભવે
કાળની ધડીઓ રમી,
વેગવંતી અકળ ગતિની
છે અનંતમહીં શમી. ૩

ભૂત લેગે ભળી ગયો,
ભૂતસમ સામે ઉભો,
કાળ એ વિકરાળ આજે
અમલ અંતરને દુભ્યો. ૪

ભૂપતિ વનભૂપતિ
દોર દારૂણ દાખતા,
કાળના ઉદરે ભરાયા
કાળ-કીર્તિ ભાખતા ૫

ઊગતા ભર તેજમાં
નવ નવા વિક્રમ નરો,
કાળ ખેલાવી કરંતો
દંતથી મુખમાં ચુરો, ૬

દેવ ને વળી દાનવો
માનવો શ્રીથી ભર્યા,
કાળથી હાંફી જઇ
કંગાલની વાટે સર્યા. ૭

ધન્દ્ર એના પગ તળે,
પ્રહ્લ એના ભાળમાં,
વિષ્ણુ એના નયનમાં રૂઢે,
રૂદ્ર એની જવાળમાં. ૮

સ્વર્ગ ને ભુવર્ગનો
શિર એનું શોચતું,
વશ છે વસુધા વસંતું,
પગ રહ્યા પાતાળસુ. ૯

કોય તહારો દેખીઓ
જીવનમાં ચિરકાળ મહેં,
આવીયું કોપે અતુલ બાળ
ઘીટ કરીયું વાન તહેં. ૧૦

ભુવનને ભાળી રહ્યો
તું ભયંકર એકલો,
વાણી વાન વિલોકીને મહેં
લેદ લેદીને કળ્યો. ૧૧

પૂર્વના સંસ્મરણથી
સાથમાં મૃગશિષુ મળ્યું,
બહાલસોયું બહાલથી
અંકે ચઢ્યું દુઃખે જળ્યું. ૧૨

માત તહારી કયાં હશે ?
કયાં હશે તહારો પિતા ?
યાદ નહિ મનમાં કરે તું
વાસ જ્યાં દિવસો વિત્યા ? ૧૩

ત્યાગીયાં માળાપ તહેં ?
જનક-જનનીએ ત્યજ્યું ?
ત્યાગનું દુઃખ શું તહેને છે ?
કંપનું હૈયું હજી ? ૧૪

આપણે દુઃખ—ભાગીઆં,
અબળ ને હતભાગીઆં,
જીવનજગે ખેલવા,
નિદ્રામહીથી જાગીયાં. ૧૫

ત્યાગી સૂરે જાન્હવી,
ત્યાગ નહિ મન લેખતી,
હૃદય-બળ લેગું કરીને,
અમર-બળ ઊવેખતી. ૧૬

સુમસમાણા હૃદયને
સૂરબાળા પોષશે ?
શાન્તિ શીળી દેધને શું
દુઃખ દારૂણ શોષશે ? ૧૭

પોષવું તુંને રહ્યું,
તું બન્ધું મુજ બાળ છે,
પોષવું સંતાયલું
શિષુ ઉદરમાં ઝુલાય જે. ૧૮

તા પ થી   સં તા પ ના
                  વહન આ કરમાયછે,
 જાન્યુવીના જળભણી જે
                  નયન ત્હારાં ધાયછે.   ૧૯

ચાલ   જૈએ   જળવિષે
                  સૌમ્ય શીતળતા મળે,
 દે હ   દાઝી   દુઃખથી,
                  સંતાપની જવાળા ટળે.   ૨૦

આથી અધિકું દુઃખ શું ?
                  ભય ભલેરો ભોગવ્યો,
 નથી હવે પ્રહ્લાંડમાંહી
                  કેા ભયંકર ભો રહ્યો.   ૨૧

દુઃખીને વળી દુઃખ શું ?
                  દુઃખ દુઃખમહીં ગળે,
 આગમાં જે આગ પેસે
                  આગ ભેગી થૈ બળે.   ૨૨

સાગરે   બહુ   શોરમાં
                  મેઘ   મુસળધારથી
 વરસતો   ગાજી   ઘણેરો,
                  જંગમાં જયમ મ્હારથી.   ૨૩

વારિધિ ના   વાર માં
                 શાંત થૈ સત્વર શમે,
દમન—નીતિ નષ્ટ થાતી
                 વારિધિ રમણે રમે.   ૨૪

પાણી પીવા તલસતાં
 અધીર આતુરતા-ભર્યાં,
 બાળનાં ફાટેલ પૂરાં
 નયન નિમિષહીણ ઠર્યાં. ૧

જલ નજીકે હું જતી,
 હરિણ ચાલે હાંફતું,
 નિર્ભળું શીતલ મધુરું
 સલિલ એ સરિતાતણું. ૨

આ સ પાસે મલકતી
 મેઘલી સોહાગશી
 રૂચિર ફેરમ ગંગકેરી
 સોહતી સુવાસથી. ૩

ભાનુ—ભીષણ તાપનાં
દુઃખડાં નિવારતી,
હૃદય ચંડી પ્રજવલન્તી
વેદના નહિ વારતી ? ૪

સ્વર્ગનું સૌન્દર્ય છે
મ્હોરતું તુજ મુખપે,
મુગ્ધ ને મળાહીણ હૈયાં
શાંત તું સન્મુખ છે. ૫

દેવ કે રી દીકરી,
નાકનું તું નાક છે,
ભુવનમાં તું ઉતરી
શિરે રહી પિનાકીને. ૬

શિવતણા આ સંગથી,
સાધવા શિવ સુરભીનું,
ઊછળતી ઉછરંગમાં તું,
હૈતથી હૈયું ભીનું. ૭

પુણ્ય વન્તી પાપીનાં
પાપને પધરાવતી,
સ્વર્ગની સો પાન કે રી
સરલ સરણી સારતી. ૮

દર્શનો દિલ ચાહીને
જન કરે જનનીસમાં,
શુદ્ધ તહારા ભાવ ભરીને
ઉર વિશદ ભક્તિ-ભર્યાં. ૯

શીતલ જળના સ્પર્શથી
હરિષુ આ હરખાયછે,
લીલું કોમળ તીર ઉગેલું
ઘાસ તોડી ખાયછે. ૧૦

મગર મચ્છો કાચળા
ઉદરઉપરે ખેલતા,
માત-બુલે મત્ત થયલાં
માત-તન શિષુ ગેલતાં. ૧૧

તીરની નજીકે તરે
ખાળતનની માછલી,
સૂર્યને સન્માનવાને
છાતીને કરતી છતી. ૧૨

હૈયું હીચિ હર્ષમાં
વાસવા તુજ વારમાં,
શાન્તિનો આનંદ લેવા
શમી જઈ સુરધામમાં. ૧૩

ગમ્મતે જળ—દેવીઓ,
તુજ ગૂઢા ગબ્હરે,
કાળને નિર્ગમન કરતી,
કમળ જ્યમ સરમાં કરે. ૧૪

એ ક લી ઉભી રહી
પુત્રી આ વિદેહની,
દર્શને ઉત્સુક બનતી
આંખ અધીરી સ્નેહની. ૧૫

આર્ત ઉભી, નિકળશે ?
વિજન વિવરોમાં વસો ?
જનક-નંદિની ભકિત-ભાવે
શું છુપાં રહીને કસો ? ૧૬

ગંગા નિર્મળ અંગમાં
જે રહ્યાં લખ્યાઇને,
પાપ જેનાં પાંગરેલાં,
બહાર કરશે ધાઇને ? ૧૭

ફર છો, ના સાંભળો ?
આવું છું તમપાસ હું,
સંગના વ્યાસંગ લોભે,
ત્યાગું છું દુઃખ-પાશ હું. ૧૮

ખેલવા સલિલે જતી,
 બાળ—મૃગલુ મુખથી
 ખેંચતો પાલવ લટકતો
 ગરીબકેરી રૂખથી. ૧૯

આર્તનાદો ઉચ્ચરી
 સાહ્યને સંબોધવા,
 બહાર તારી ના કરું શું
 કુસુમ-કુળા બન્ધવા ? ૨૦

જો તહને હું વિસરું
 અધમ જીવન સાંપડે,
 કષ્ટ ડોટિ ભોગવી જીવ
 ઘોર નર્કે ખલુ પડે. ૨૧

રૂહે જડયું મુજ બાલુડા !
 જેમ આ ઉદરે જડયું,
 બાળના નવજીવન કાળે
 નવિન જીવન આ ખડું. ૨૨

શીળી વિમળી વાણી ને
 ઉડી ઉરની ઊર્મિઓ,
 બુધ્ધિ ને મનના તરંગો,
 સર્વ પ્રેમે છે રહ્યાં. ૧

“દંપતિના જીવનમાં
 પ્રેમ પૂરણ મ્હોરતો,
 જીવનને રસમય કરન્તો,
 સ્વર્ગનાં સુખ વ્હોરતો.” ૨

વચન આવાં મુજ પિતા
 બાળને ઉપદેશતા,
 પ્રેમ-ભીનું જીવન કરવા
 યત્ન નિશ વાસર થતા. ૩

પ્રેમથી રઘુવર વરી,
પ્રેમને આગળ ધરી
તં ને મનપ્રુષ્ઠિનાં મહેં
દાન દીધાં દિન-મણિ. ૪

પ્રેમમાં સંકાન્ત છે
જીવન શૈશવ માહરૂં,
પ્રેમમાં સંકાન્ત પૂરૂં
ખીલતું ચૌવન ખરૂં. ૫

તાતના વચને જતા
રાજ્ય રઘુવર છોડીને,
વં ન માં હી વિહરવાને
મોહ લક્ષ્મી મોડીને. ૬

અવનવા ઊદ્ધાસથી,
ઉછળતા ઉર ભાવથી,
મન-તરંગે વેગ આપી,
કંથ-સંગે સજ થતી. ૭

દેહની સુકુમારતા
દેખીને દિલ દાઝતા,
કાનને કાઠિન્યમાંહી
રોગવા નહિ રીઝતા. ૮

ઉલટથી ધારણ કર્યાં
વલકલો વન વિચરવા,
ઉલટથી આગળ ધસી હું
પંથને સન્માનવા. ૯

દેખી દશરથ કંપીઆ,
ઘોર નિદ્રાએ ઢળ્યા,
વચન આપ્યું પાળીને એ
પિતૃના પંથે પળ્યા. ૧૦

ઉલટી ઉત્સુકતા
જોઈને આશ્ચર્યમાં
ડુબતા રઘુવર અને
લક્ષ્મણ પ્રતાપી ધૈર્યમાં, ૧૧

રામનું મુખ મીઠડું
પળપળે નિહાળીને,
જોમ-ઝરણાં નિર્ઝરતાં
પ્રેમથી અંકાઈને. ૧૨

પંથ લાંબો કાપતાં,
શ્રમ નહિ હું શ્રમ લહું,
મધુર વન-ફળ લોગવી
આનંદ-બેઠે હું વહું. ૧૩

ગિરિમહીં ગહને વને
સરળ જીવન ગાળતા,
મધુર વાણી ખાદ્ય આપી
અતિથિને વિશ્રામતા, ૧૪

ભાવ સેવાના મને
અખિલ જીવન ભાળતા,
ઋષિવરો આહુલાદ આપે
પ્રદક્ષિણે આરાધતા. ૧૫

પત્નીઓ દ્વિજ-દેવની
રામ-પત્ની તોષતી,
વિવિધ વાણી-વિચાર-ભાવે,
પ્રેમ-અંકુર પોષતી. ૧૬

સુમનની સોહાગરી
પ્રદક્ષિણ-ખાળા બહેકતી,
જેમ વનના તરૂંવરે
વાયુની લહરી લહેકતી. ૧૭

ખાળ ત્યાં ભૂદેવના
ખાળ રવિશા રાજતા,
મુનિવરોની સેવ કરતા
વેદ-દોષ ગળવતા. ૧૮

બ્રહ્મ—પ્રેમી ઋષિવરો,
 નાથ—પ્રેમી નારીઓ,
 માત—પ્રેમી બ્રહ્મ—બાળા,
 ગુરૂતણા વિદ્યાર્થીઓ. ૧૯

દેશ્ય ઉજ્જવળ પ્રેમનાં
 જીવનનું શ્રેયસ કરે,
 દ્યેય જ્યાં આવા રહ્યા ત્યાં
 ઇશ ના ઇશતા ભરે ? ૨૦

દ્યેય મહાર્જું નાથ છે,
 જીવન મહાર્જું નાથ છે,
 જીવનનો પણ અંત જાણે
 નાથની સંગાથ છે. ૨૧

પાર્શ્વ—શાળા લક્ષ્મણે
 બ્રાતની સેવા ભજી,
 ભાણીને આભોગ સુંદર
 વિપિનમાં રૂડી સજી. ૨૨

“ગૃહ અને ગૃહનો પતિ”
 “ગૃહ અને ગૃહ—સ્વામીની,”
 દ્યેય એ રમતી અહોનિશ
 આર્ય—કુળ ગજગામિની. ૨૩

ત રૂ વ રો નિકટે રહ્યાં,
સ્નેહથી બાન્ધવ બન્યાં,
બહાલ ઉભરાઈ જતાં ઉર
વિહગ શું સખીઓ થયાં. ૨૪

હરિણુ—હરિણીનાં ગણો
દર્શી થી દોરાઈને,
આવતાં બંધાઈ રૂઢેતાં
પ્રેમ—તંતુ તણાઈને. ૨૫

દેખીને આહુલાદતા
વીર દશરથ—નંદનો,
ફેંકતા દૂરે ડસીલાં
ચિત્તકેરાં ચિન્તનો. ૨૬

ભૂપના પ્રાસાદથી
મોદ અધિકે હું લહું,
રામ જ્યાં વસતા નિરંતર
પુણ્ય ભૂમિ હું ચાહું. ૨૭

પ્રેમનું પૂજન કર્યું,
દેવ ત્યાં પધરાવીઓ,
પ્રેમકેરી લકિતએ દઢ
મુગ્ધ મંત્ર ગજવીઓ. ૨૮

જન-પ્રેમી   પાદપો
 વિહગ ને વન-પ્રાણીઓ.
 વિવિધ રૂપે, વિવિધ રંગે,
 પ્રેમને મ્હેં નાણીઓ.   ૨૯

નાથ   જોઉં   તરૂવરે
                                  નાથ મૃગલે   નાચતા,
 વિહગની   મધુ   વાણુમાંહી
                                  નાથનાં   દર્શન   થતાં.   ૩૦

પંખી લીલા કુંજમાં
 પ્રેમની ગીતા સ્તવે
 ઊર્મિના ઊછાળથી શું,
 વિરલ રસ-લ્હાવા લહે. ૧

પ્રેમકેરું પંખી હું,
 પ્રેમથી પોષાય છે
 પર્ણ-શાળા પતિતણી એ,
 પ્રેમ-કુંજ ગણાય છે. ૨

રાત દી કલ્લોલતી,
 વ્યોમ વિહરંતી ઉષા
 જ્યોતિમાં નવરંગીલી ને
 પ્રેમ-સખી બનતી પુષા. ૩

પ્રબળ પતિનો પ્રેમ છે,
રમણમાં રીઝાયછે,
રંગ—ઘે લી ત રંગો નું
ગમન ગગને થાયછે. ૪

મંજુલો મૃગ લાળીને
ભોગ—ઇચ્છા ઉદ્ભવે,
પ્રાણ પત્ની તોષવાને
અટવિમાં અટતા ફરે. ૫

બ્રાત પાછળ પ્રેપતી
સ્નેહીના સંગી થવા,
મન નહિ, મુજ વચનથી એ
શિઘ્ર સંચરતા હુવા. ૬

જોગી-વેષે વંચવા
લાગ આવો લેખીને,
લોક-પતિ લાગેલ લગની
આવીયો ઉશ્કેરીને. ૭

બળ થકી બાંધી જતો,
“ રામ ” ને આલાપતી,
પંથ ઉધ્ધત તરંગોનું
શ્રાદ્ધ-અશ્રુ સારતી. ૮

મંથતી મંદોદરી,
રાખતો ઉપવનમહીં,
કાળ-રાત્રીસમી કાળી
ધૂમતી રજની-ચરી. ૯

કાળ-ભૈરવસમ તને
કૃપણ ને કુટિલ મને,
ઘોર-કર્મી રાક્ષસો
હું રંકની રક્ષા કરે. ૧૦

રાત્રી દિવસ તરફડું
દુઃખના દરિઆમહીં,
મધ્યમાં મૂઠ હું પડેલી,
દીસત કૈં આરો નહિ. ૧૧

ધ્યાન કોનું હું ધરું ?
મદદ કોની હું જપું ?
સ્મરણ કો સંવેદને કરું,
તાપથી અંતર તપું ? ૧૨

નાથ જ્યાં વનમાં રહે
દ્વર ત્યાં મનડું રમે,
પર્ણુ-શાળાના પ્રસંગો
માનસી ભૂમિ ભમે. ૧૩

પ્રીતને પ્રદટાવવા
દોડતો દશ-મુખ અરે !
રાત્રી વાસર તપ તપુંછું
પ્રીત પ્રકટે કદી ખરે ? ૧૪

પ્રીત-અંકુર પ્રેરવા
ભયતાણી બાજી રચે,
રાક્ષસી-રજની--ચરેની
મોહ-માયા ભે મચે. ૧૫

વિવિધ દુઃખો દેહ દે
મત્સરી મેલી રીતે,
મરણ રાખે મુખનજીકે
મરણ ના મનડું જીતે. ૧૬

નાથની નિંદા કરે,
“ રામ-વધ થોડે દિને
લંક પતિ કરશે, અને
સાથેજ હણશે અનુજને.” ૧૭

વાણુ આ સંતાપતી,
શુન્યમાં હું શમી જતી,
અનુચરેની વાણી-રાચી
પ્રીતિ પાતાળે જતી. ૧૮

હુઃખની અવધી વટી,
પ્રેમના અંકુર નહિ
પુટતા શૈલી ભૂમિ,
નિરાશમાં મન-ગતિ વહી. ૧૯

હૃદયને રીઝાવવા
ન્યારી યુક્તિ આદરે,
સુખ અને શાન્તિતણી
વિલોલ લીલા એ ધરે. ૨૦

શાંત-ગુણી સહચરી
રાખતો રજની-ચરી,
લંક-લક્ષ્મી વાટીકાએ
પૂર્ણ વૈભવમાં ભરી. ૨૧

ગાતી તેના શૂરને,
ગાતી તેના ગુણને,
વાતવાતે વદન્તી શું
ક્ષત્રીના અવગુણને. ૨૨

લાત મારી લક્ષ્મીને
તરૂતળે વાસો વસું,
રામ-ધ્યાને હું નિરંતર
પ્રેમના કસને કસું. ૨૩

ભાવતાં લોજન મુકે,
લોજનો નહિ ભાવતાં,
રામમાં રમતા વિચારે
ભૂખ-દુઃખ ભગાવતા. ૨૪

હિમ-શૈલ્યે હેલતો
અચળ હિમાલય રહે,
મલિનતા પંકિલતા લે
ભવ્ય ભાગીરથી વહે. ૨૫

તાપનુ તપ તાપતી,
તાપ પાપ શમાવતી,
તારવીને મન-તરંગો
પ્રેમ-સિન્ધુ પામતી. ૨૬

ભકિતના ભાવે -- ભરી
રામમય દેહે રહી,
રામમય ભૂ અન્યને
અવકાશ કે આરો નહિ. ૨૭

એક દી અણુચિન્તવ્યો
નામ રામનું જાપતો,
પ્રભવતો ત્યાં પવનવેગી
પવન-પુત્ર હુલાસતો. ૨૮

રામના ચિન્તાન ચઢયું
 ઉર બન્યું શાન્તિ-ભર્યું,
 શલ્ય વિરહી સાલતું
 મુજ કંથ-કથનીથી સર્યું. ૨૯

રામ- વાતાવરણની
 ઝળકથી દુઃખ ઝળકીયું,
 સૂર્યની સૌવર્ણ-જ્યોતે
 વાદળું તેજે-વર્યું. ૩૦

રામના દ્વિતત્વથી
 સ્નેહ- વિક્રમ- સ્ત્રોતથી
 વાટને સંકોરી કરતો
 આશ ઉજ્જવળ જ્યોતિથી. ૩૧

દુઃખ દેખી માહરું
 તપ્ત શું તનમન થયું,
 દુઃખ દેખી વત્સનું શું
 ઉઝ સુરભી ઉર બન્યું. ૩૨

બહાર કરવા વીકર્યો
 લોલતી લાંકામહી,
 રાક્ષસો રાગે ભર્યા છે,
 ભૂપ ચમક્યો ચિત કંઈ. ૩૩

શૂરને સંહારવા
સજ્જ સેનાને કરે,
યમસમો અદ્ભુત યોધો
જંગમાં ઝુઝી રહે. ૩૪

લંક—પતિના દેખતાં
લંક લ્હાય લગાડતો,
રામનો શું વિજય-લડકો
લંક—ઉરે લાગતો. ૩૫

સ્મરણ આપી રામનું,
રામગમ સરકી ગયો,
લંકના લાગેલ હૃદયે
રામ-ઘોષ રમી રહ્યો. ૩૬

રામનું મુખ ઉર છે,
અસ્ત એનું નૂર છે,
હૃદયમાં લાગી રહેલું
રામકેરું શૂર છે. ૩૭

ભૂપ—માનસ ખળભળ્યું,
લંક હિલારે ચઢ્યું,
પવનકેરી પ્રખળ લહેરે
વંનવંટોળે વહ્યું. ૩૮

બળ વિરોધતાણું વધ્યું,
 સખત મુજ બેડી બની,
 પ્રહર અઢે આંખ ફાડી
 આસપાસે બાગની, ૩૯

રાક્ષસી સેના રહે,
 જોઈ જનનાં દિલ દહે,
 સોંસરા સુસવાટ કરતા
 સમરના સમીરે વહે. ૪૦

રામ ઓળંગી ગયા
 શિઘ્ર સાગર સહેલથી,
 પુર સમીપે પહોંચતા,
 પૃથ્વીશ પેળે મહેલથી. ૪૧

રોષથી એ રૂઠતો,
 ગ્રહ-પતિ ગ્રીષ્મે ચતો,
 વીરતાનો પ્રબળ પરિભળ
 દશ દિશાએ ફેરતો. ૪૨

ભૂપથી ભય કંપતો,
 ધ્વંસ ધીરજનો કરે,
 વિકટ એના વદન ઉપરે
 સમર-જવાળા અગાડળે. ૪૩

૮

અડગ અચળો કેસરી
મૃત્યુ ના મન લેખતો,
ઘોર ગર્જન શ્રાવણે કરી
મેઘ—બળ ઉવેખતો. ૪૪

સૈનિકો શૂર—ઉકળ્યા,
કાળ જેવા કોપતા,
ધૂમકેતુ અમલ રાતે
આલ—મંડળ ઓપતા. ૪૫

યુધ્ધના ઉછરંગમાં,
વિલસી વિક્રમ વૈભવે,
લંક—લક્ષ્મી—લ હરીઓ
ઉછાળતી ઉર ઉદ્ભવે. ૪૬

શૌર્યના શુભ અંકુરો
વિવિધ વર્ણ રાજતા,
શરદ્માંડી સ ર વ રે
અંબુજ રાગી રમ્યતા. ૪૭

ધનસભો જે ગરજતો
સમર ગંભીર નાદથી,
જંગને ભેદ નજીકે
દંડિજીત આનંદથી, ૪૮

પ્રખર—જવાળા પ્રજ્વળી
 ચંડ જંગે ચાલતો,
 માધવી રસ પી વધેલો
 મોગરો મધુ મહાલતો. ૪૯

વીરતા શું મૂર્ત એ ?
 વીરતા વીખેરતો,
 રાખ—છુપ્યા અગ્નિને
 વાયુસમે સંકેરતો. ૫૦

રા મ ની સાથે રહ્યા
કેાટિ—કપિકેરા પતિ,
વિનયથી વારી રહેલી
વીર—લક્ષ્મી નહિ છતી. ૧

ધ્રુપતી પણ ભલુકતી
કાન્તિની કિરણાવલિ,
જેમ રવિની રમ્ય દીપ્તિ
વારી રહી જે વાદળી. ૨

ભલુકતી ને આંજતી
નયન, વીરો રંજતી,
શોભતી છે અજબ દેહે,
ગર્વ અરિનો ગંજતી. ૩

સૂર્યસમ દીપંત છે
 સૂર્ય—પુત્રતાણી છવિ,
 ચાલ ઘેરી ચાલતો
 ગતિ-મંદ શું ગજ-રાજવી? ૪

શોર્ય કેરું ભાંડ છે,
 કાયમાં પરચંડ છે,
 દુષ્ટ જનને દંડવામાં
 મૃત્યુકેરો દંડ છે, ૫

સખળ શક્તિ સોહતો,
 કાન્તિ છે શાન્તિ ભરી,
 દાવ અંગદ ખેલતો ન્યમ
 ગજ નિહાળી કેસરી. ૬

મન — વાણી — કાયથી
 ભૂપ—ભક્તિ લીન છે,
 ગુણ ગરવા ઉર ભરીને
 શીળમાં તદ્દલીન છે, ૭

બાળ ની નિર્દોષતા,
 બાળ રસમાં ગેલતો,
 રામ—લક્ષ્મણ ન્યાળીને
 હનુમંત જંગે ખેલતો. ૮

લકિત ને શ્રધ્ધા બળે
પ્રેમમય જીવન બન્યું,
લાવકેરું સુધા—ઝરણું
રામને ચરણે વહ્યું, ૯

રામ હૃદયે અં ખ તો
વસ્તુ સર્વે ત્યાગીને,
અંખતું જનનીતાણું મુખ
બાળ નિદ્રા જાગીને, ૧૦

રેા મ રેા મે થી રહી
વીરતા ડો કા ય લી,
શીતળતા ડોકાયછે જયમ
અંગ અંગે વાહળી, ૧૧

પૃથ્વી પણ પ ગ લાં મ હીં
પેખતી વિક્રમ અતિ,
યુદ્ધ લક્ષ્મણ માગતો
આવ્યો દીસે ઉત્કટ-ગતિ. ૧૨

ગુહ્ય ગાઢા દુઃખ ની
હૃદય-શોષી જવાળ છે,
જવાળની જંગી ગતિએ
મૂર્તિ મંગળ મ્હાન છે, ૧૩

સૌમ્યતા સાથે લઇ
સૂરતા જ્યાં સાજતી,
જોઈને ભરપૂર તેજે
વીર—લક્ષ્મી લાજતી, ૧૪

ક્ષત્રીના તેજે હુજ્યા,
પ્રહ્લાના ભાવે ભજ્યા,
વૈશ્યને વરવા કરીને
શુદ્રના સંગે વર્યા, ૧૫

તે છતાં શું તંનપે
ઇશતા ઉછળી રહે,
દર્શીને જન મહીં
દાસત્વની ઇચ્છા વહે, ૧૬

રામ નિશ્ચળ પ્રેમથી,
રામ નિશ્ચળ ધૈર્યથી,
આવતા આકર્ષણે
આવ્યા નહિ કં વૈરથી. ૧૭

આવીયો વિષ્ટિતાણી
યોજના અંગદ લઇ,
સાથમાં શાન્તિતાણી શું
ભવ્યતા ભારે ભરી. ૧૮

શીખ શાણી આપતી
ભૂપને મંદોદરી,
વિષ્ટિ વિલીષણુ યાચતો
શાન્તિતણે પથ વિચરી. ૧૯

શૌર્ય ને મદ ઘેનનો
ગર્વ-સાગર ગર્જતો,
વિષ્ટિ-વાણી શું ગમે ત્યાં ?
વિષ્ટિને એ વર્જતો. ૨૦

રાક્ષસો રણ-ઘેલડા
સજ્જ થૈ રણ સંચરે,
યુધ્ધના નહિ દાવ-પેચી
કીશ સમરે તરવરે. ૨૧

કે સ રી કે ઘે-ભર્યો,
ઈંદ્રજીત રણ ઝુઝતો,
બાણ-લક્ષ્મણ-વાયુથી એ
દ્વીપ સત્વર ઝુઝતો. ૨૨

હસ્તથી ઉછાળતો
આભમાં અણગણ કપિ,
ત્રાસ આપી રામ-સૈન્યે
કુંભ-કર્ણુ રહ્યો ધપી, ૨૩

પોદીયો રણ રંગમાં.
કોપથી રાવણ કુદે,
કોપથી વિકરાળ બની
અહિ-રાજ શું ચઢતો મદે? ૨૪

દેખી કપિઓ કંપતા
કાળ આવ્યો શું મહી ?
વીરતા ને ભયંકરતા
રણમહીં રેલી રહી. ૨૫

કર્મ વિક્રમનાં કરી
રાચતો લક્ષ્મણ રણે,
રાક્ષસોની મુંડ—માળા
અર્પવા લણણી લણે. ૨૬

દેખી દશ—મુખ દંશથી
આક્રમે આવેગથી,
પ્રાઠ શક્તિના પ્રહારે
દેહ લક્ષ્મણની દમી. ૨૭

ભાળી સુતો સિંહશો,
અગ્નિ અંતર પ્રજ્વળતો,
ક્રોધ વ્યાપ્યો કાયમાં
પ્રહ્લાંડને બિછાળતો. ૨૮

દૃષ્ટિ પાવક વરસતી,
ભંગ બુનો થાયછે,
રામ—ધનુ—ટંકાર ઘેરો
જંગમાં રેલાયછે. ૨૯

રામ રાવણ વીર્યમાં
યુધ્ધ દારૂણ ખેલતા,
દેવ વિક્રમ—સ્તિમિત નયને
ત્રિ દિવેથી દેખતા. ૩૦

શક્તિ જેની અમોઘ છે
રામ—શર ત્યાં છુટતાં,
શૌર્ય—મૂર્તિ લંક—પતિનાં
તંન—બંધન તુટતાં. ૩૧

તેજમાં અતિશય તપી
 તત્વ રાવણુ જઈ ભજ્યો,
 વિરહનો વહિન જ્વલતો
 પલકમાં ફેરે પજ્યો. ૧

મંદ લહરી મોદની
 મધુર મંજુલ મ્હાલતી,
 મુજ હૃદયમાં એક વામ્છા
 પ્રબળથી પ્રોઢી થતી. ૨

રામને હું ઝંખતી,
 દર્શ માટે તલસતી,
 વારિ—વિખુટી માછલી
 વારિ જવાને તલપતી. ૩

“ આજ પિઉ આનંદશે
વાયુ—વેગે દોડતા,
હૃદયના તુટેલ તારો
પ્રેમ—જોમે જોડતા.” ૪

‘ઉ ભૂં વે હૈ ડા મ હીં
કલ્પના આવી કંઈ,
લેટતી મુજ શ્રવણ લાવે
દર્શકેરી વધામણી. ૫

કીર્તિ—ઉજ્જવળ ઉગીયો-
રામ—લાનુ ભર્ગમાં,
અવની આહ્લાદે લસંતી
સ્વર્ગના સુમાર્ગમાં. ૬

ખડા ડ પ ર થી ધો ધ માં
સિન્ધુ સત્વર વહેણુ છે,
ધોધ પણ આતુરતાના
હૃદય ને વળી નેણુ છે. ૭

ગમન કરતી દોડતી,
રખલન પથે વેઠતી,
વા રિધિ ના વારમાં
તદિની ત્વરાથી દોડતી. ૮

પ્રાણપાસે ધસ મસી,
આસપાસે શુન્ય છે,
વિસ્પુરન્તુ વર પ્રભાવે
મંભુ મુખડે મૌન છે. ૯

સ્તબ્ધ હું થોભી ગઈ,
નજર નિશ્ચળ ઠારતી,
વિશ્વ આખું અદૃશ્ય બનતું,
રામ એક જ ન્યાળતી. ૧૦

નમન કરીયા દિયરીએ,
શીતળતા કૈં ઉર સરે,
માવજીનું મૌન તો
મુજ ચિત્તને પુરું ચુરે. ૧૧

યક્ષ ને ગાન્ધર્વની,
દેવ ને દાનવતણી,
લંકના યોગાન મળી છે
મંડળી માનવતણી. ૧૨

રામ ધુમ ધીરજ ધરી,
લોક સૌ વિલોકતા,
આકરી આતુરતાનાં
મુખપરે દર્શન થતાં. ૧૩

વાયુની વૃક્ષો મહીં
વાણી વિજયી ખેલતી,
રામના ગંભિર વદનથી
વાણી વસુધા રેલતી. ૧૪

“ ઉર્વીસુ ઉતર્યા તહમે
દેવ ! જ્યોતિ-ધામ છો,
સત્યને વળી શુષ્કતાના
દુર્ગંધા વિશ્રામ છો. ૧૫

રામ-સંગે રાચતા,
રામ-સ્મર્ણુ રકત છો,
વિશ્વકેરું શિવ ચહીને
શીળકેરા ભકત છો, ૧૬

કપિવરો ! ખ્યાતીતણાં
ખેલનો વિસારીને,
તત્વકેરા તર્કમાં છો,
જીવન-ભૂ સંચારીને. ૧૭

વૈરથી વિક્રિયાં બહુ,
પૂર જોમે જંગમાં,
વૈર સઘળાં વિસરતાં ને
પ્રેમ રસ-ભર રંગમાં, ૧૮

દેશ—પ્રેમી દા ન વો !
 અકળ ભાવે રેડતા,
 શાન્તિના વિલાસ માં હી
 જીવન પ્રશ્નો છેડતા. ૧૯

જ ન ક કેરી આત્મ જા
 રામ—રાઘ્યુ જીવન છે,
 ટેક ને વ્રત પોષવે
 નહિ જોડ જોની જીવન છે. ૨૦

આવી ઉભી સન્મુખે
 ગૌરીના ગૌરવ તણી,
 મૂર્તિ શું સાક્ષાત આજે
 બંધનોને અવગણી ? ૨૧

વિવિધ—રંગી બુધ્ધિઓ
 નાક અવની નાચતી,
 સર્વને વિશ્વાસ વાને
 અગ્નિ-જ્વાળા ઉછળતી. ૨૨

શુદ્ધ ને શીળે—ભયુ
 જીવન જો લંકા વિષે,
 અગ્નિ સંચરશે સીતા,
 નહિ આંચ કે અંગે દીસે.” ૨૩

વીર્યવન્તો જોમ છે
અબળ મહારા તનમાં,
આગમાં અં ઘોળ વાને
અડગ શક્તિ મનમાં. ૨૪

ઉચ્ચ પર્વત શિખરથી
તીરશે ત્વરથી પડે
વિહંગ-પતિ નીચી ભૂમિએ
સ્થિર બાણે બળવડે, ૨૫

ગરૂડની ગતિએ છુટી,
આગ—અંગારે ધસી,
આત્મ-બળની શીતળતાએ
આંચ નહિ અંગે કશી. ૨૬

શાન્ત છે આશ્ચર્યમાં
સુજનતા ને સૂરતા,
બ્રાત લક્ષ્મણ-મુખપરે છે
ભાવ મન્યુ ધુરકતા. ૨૭

રામ લેતા હૃદય સુ
હૃદય સંકટસુ કસ્યું,
સકળ ચિન્તન નાંખી ફરે
હૃદય દર્શનથી રસ્યું. ૨૮

સ્મરણ શુદ્ધિ દૂર કરી,
 વિરહ-સંકટ વિસરી,
 ભર્તૃને લેટી રહી હું
 વૃક્ષ—વળગી વેલડી. ૧

ચાકરી લક્ષ્મણ તણી
 ચાલુ થૈ વેગે વધી,
 પાળ તુટતાં જળતણી
 વધતી ગતિ પાળે—રૂધી. ૨

રામ — વિક્રમ — દીપતા
 કીર્તિના કામણ રસે
 કીશ-કેસરી સમર જીજ્યા
 કીકનો કરી વિલસે, ૩

જેમ દેવી દુતિમાં
રાચીને આહ્વાદમાં,
કીડનો રવિ નભ કરંતો
સૃષ્ટિના સંવાદમાં. ૪

શૌર્યના ગૌરવ તણી
દિવ્ય દીપ્તિ ઝળકતી,
રામના રાજ્ય મુખડે
રંગમાં ઋણુતા—રચી. ૫

લાંક રાવણ—અનુજને
દેઈ, પુણ્ય પ્રદેશમાં,
પાખર્યા પુણ્યક—વિમાને
વિચરતા નવ વેષમાં. ૬

ભરત—નયનો વિસ્તરે
પ્રેમ—ઉત્સુકતા—ભર્યા
ત્વરિત ભેટે બાતને
મુજને નમે મૃદુતા-અર્યાં. ૭

બેઈ કૌશલ્યા ધસી,
પાદમાં મસ્તક દીધું,
હસ્ત-શીળી છાયમાં મહેં
પાદ—પ્રક્ષાલન કીધું. ૮

ત પ ન કે રા   તા પ થી
          વન-લક્ષ્મી   વાધતી,
 વાધતી   મુજ ગુણુ-લક્ષ્મી
          પ્રેમ-જ્યોતિ- પ્રભાવથી.   ૯

સંકટે   સંચિત   થયો
          સ્નેહનો   સંભાર   આ,
 હેલતો   રમણીય   કરતો
          અમીતણે   ભંડાર   હા !   ૧૦

પુર   પ્રજાના   પ્રેમનાં
          શોભનાં   પૂર   ઉમળકયાં,
 કુંજમાં   મધુમાસમાં   શું
          ગાન   કોકીલ   સળકીયાં ?   ૧૧

પ્રેમ-પોષ્યું   અમી-ભયું
          હૃદય   અંબુજ   રસ-રમ્યું
 ધીમી   ઘેરી   મહેકથી
          સ્વામીતણે   ચરણે   નમ્યું   ૧૨

યત્નની   સિદ્ધિ   લાહી
          પ્રજા   પોષણ   પ્રેરતા,
 જ્ઞાનના   ગરવા   પરાગો
          માનસી   ભૂ   વેરતા.   ૧૩

ભાગ્ય ને મુજ સુખનો
ભવ્ય ભાસ્કર ઉગીયો,
ધનવિહોણા શિખમાં,
મધ્યાન્હ તેજે ઝળહડ્યો. ૧૪

પારવિણ મુજ પ્રેમ છે,
 પતિતણે વિશેષ છે,
 અજબ તંતુ ખેંચનારો
 હૃદય-રાગ્યો દેશ છે. ૧

જનતા પરિપાલને
 સૂર્ય-વંશી શોભતા,
 કુળતણું એ વ્રત કરીને
 લોક-રંજન લોભતા. ૨

રામ છે રવિ-કુળ-મણિ,
 નિમ-નિશ્ચળ અગ્રણિ,
 દેહને ફરે કરી દે
 ભૂતિ ચાહી ભૂતણી. ૩

પ્રેમ-પોયું અમી-ભીનું,
 સુમસમાણું મૃદુલ છે
 હૃદય પતિનું, સત્યકેરા
 હૃદયતુલ્ય અમુલ્ય છે. ૪

પોયું એ ધન કઠણ છે,
 વજ્રને પણ આંટતું,
 સાંખવા સંગીન પ્રહારો
 ધીટ ને ગૌરવવતું. ૫

હૃદયમાં આદર્શનાં
 રમ્ય આકર્ષણ ભર્યાં,
 સકળ વસ્તુ ગૌણ બનતી,
 અન્ય આકર્ષણ ખર્યાં. ૬

ગગનમાં તારક-દ્યુતિ
 રાત્રિમાંહી રંજતી,
 દિન-પતિના દિવ્ય દેહે
 દિવસમાં નિસ્તેજતી. ૭

જીવનકેરો મંત્ર એ,
 ધ્યાન અંતિમ ધ્યેય છે,
 લો ક નું પ ર લો ક કેરું
 એ જ એક જ શ્રેય છે. ૮

રક્ત નિષ્ઠા ઉતરી,
વંશના ટેકે વરી,
અડગ અચળી એ બનીછે
ચિત્તના ચિન્તન ચરી. ૯

જીવનના જુદા ઝરા
વિવિધ પંથે પ્રસરતા,
એ જ નિષ્ઠાથી ભળાંતા
એક બહેણે વિચરતા. ૧૦

જન્મથી ભૂમિ વર્યા,
જન-મને ભૂપતિ ઠર્યા,
પ્રાણ અર્પે પ્રેમ લેવા
પ્રેમના માનસ—ભર્યા. ૧૧

રાજકેરું રક્ત છે
જન-પ્રજા—પોષાયલું,
થાતું જનતા —પ્રેમપાળે
મ્હાન ને શોષાયલું. ૧૨

કુસુમકેરી કાય છે
નવરસે સુંદર બની,
નિર્ઝરિ રસના વહે ના
શી રીતે રૂહે ગાત્રની ૧૩

વિશદ સુંદરતા નૂરે ?
 ગાત્ર શું ટકશે કદી ?
 મૃત્યુના નિશદિન ભૂખ્યા
 મુખમહીં પડશે નહિ ? ૧૪
 દિપ્ત પાવક દયેયનો
 પ્રજ્વલ્યો, વેદી વિષે,
 રામ હોમે જનક-ભયી
 જન-મન-રંજન મિષે. ૧૫

દોષ દઉં આદર્શને
 રામના હૈયે જડયા,
 રા મ ની કૃતિઓતણા
 સુદેહના રંગો ઘડયા ? ૧

દોષ પરને આપવા,
 વાર નહિ કે દી કરે
 જનતાણું મનડું તરંગી,
 સ્વાર્થ જ્યાં રગ રગ સરે. ૨

આવતા નહિ દૃષ્ટિએ
 આપ દોષો અણગણ્યા,
 છાવરે જો કે ખતાવે,
 બુદ્ધિના વૈભવ ઘણા. ૩

વિપતનાં વાહણ ધસે
 બુધ્ધિ-બળ વિલાય છે,
 ખામી કેં નિજ ખોળવામાં
 નહિ કદી તૈયાર છે. ૪

અન્યની કૃતિ શોચીને
 કષ્ટનાં કારણ કળે,
 કલ્પનાના પ્રખર જોમે
 સબળ કારણ ત્યાં મળે. ૫

જીવન—પ્રેમી—સંગી નો
 ત્યાગ અંતર ભેદતો,
 કૂર એ કરવત સમાને
 જીવન તાંતુ છેદતો. ૬

ત્યાગી, કયાં હું તરણ છે ?
 જીવનનું કયાં શરણ છે ?
 જીવનમાંહી પ્રેમીઓને
 ત્યાગ નિશ્ચે મરણ છે. ૭

મરણ ઉભું સન્મુખે,
 મરણ મતિને દાબતું,
 રામને શિર દોષ દેવા
 મતિતાણું બળ બગતું. ૮

સ્વામી કેરા સ્નેહથી
ભગ્ય પ્રાસાદો તબ્યા,
પ્રેમને આવાસ આપી
વંન—આભોગો ભજ્યા. ૯

લંક—પતિ લેઈ ગયો,
વાસ આપ્યો ઉપવને,
રાત દી પિઉ જાપ જાપી
મસ્ત રહી એક જ મને. ૧૦

સ્વામીને સન્માનવા
વહ્નિની વેદી ધસી,
પ્રેમ—નિર્ઝરતે ઉરે નહિ
ચોંપીને રસથી રસી ? ૧૧

પ્રેમની ગણના કદી
શાન્તિથી કરી અંતરે ?
પ્રેમકેરી પ્રબળ લહેરો
રામ—ઉર ના ઉભરે ? ૧૨

દોષ કે નહિ પત્નીમાં,
ત્યાગ જેથી ઉર્લૂંચો ?
જીવનને જીવું કરીને
પ્રશ્ન એ પરિશોચીયો ? ૧૩

- જીવન શું પરિપૂર્ણ છે
એક દંપતિ—પ્રેમમાં ?
- જીવનના જુદા વહેણાં
પ્રેમ—ઘેરી વહેણમાં, ૧૪
- વહન કરતાં ભુવનમાં ?
વિશ્વ આખું વિસરી,
રાજવી પતિ—પત્નીકેરી
જીવન-તરણી શું તરી ? ૧૫
- રામના વ્યક્તિત્વનો
સકળ દિશ વિકાસ છે,
જેમ ભાનુ—ભર્ગ કે રો
સકળ ભુવન ભાસ છે. ૧૬
- રામ સમ કેા પુત્ર છે ?
ભ્રાત એહ સમોવડો ?
મિત્રતામાં દીપતો છે
અન્ય કેાસખિ-ગણુવડો ? ૧૭
- પોષતા પ્રેમે પ્રભા
ખાળથી અધિકી ગણી,
તૃપ્તિ કેાએ આપી છે કદી
પત્ની-ભાવો અવગણી ? ૧૮

પત્નીના અપહરણથી
 શોક-શોષ્યું હૃદય છે,
 જોમવંતા જુઝતા
 અરિ-ગણ વિષેજે અભય છે. ૧૯

આહુતિ સુખની દઈ
 સકળ સંકટ વેઠીયાં,
 સમર જુઝી વિક્રમે
 ધાવો અરિના ભેટીયા. ૨૦

ત્યાગી જીવન—સહ્યરી,
 ત્યાગતાં કંઈ દુઃખ શું
 રામ—હૈયામાં થયું નહિ ?
 રામ—જીવન સુખ શું ? ૨૧

રામકેરો ધર્મ ના
 જીવન મુજ વિકાસવા ?
 જ્ઞાન-જ્યોતિ કંથ ના દે
 પત્ની—પંથ પ્રકાશવા ? ૨૨

પત્નીના વ્યકિતત્વનો
 કંઈ દિશે વિકાસ છે ?
 દંપતિના પ્રેમવિણ કયાં
 ધ્યેયકેરો વાસ છે ? ૨૩

રામ કેરી સહચરી
રામ-ધર્મે હું ભળી ?
લોક-સંબ્રહ-કાર્યમાં હું
હેતથી કે દી હળી ? ૨૪

ધર્મ-ભાગી હું હતી,
ધર્મમાં નહિ રત રહી,
પ્રેમકેરી છોળમાં છે
ભાવના સૌ ગત થઈ. ૨૫

જ્ઞાન સાધ્યું નહિ અહિં
એક દિશમાં રાચીને,
કૂપના મંડૂક જે વી
કૂપમાંહી નાચીને. ૨૬

જ્ઞાનવિણુ વ્યક્તિત્વ નો
જગતમાં વિકાસ છે ?
જો નહિ વ્યક્તિત્વ ખીલ્યું
જીવનમાં શી આશ છે ? ૨૭

હૃદય બ્યારે ખીલતું
જ્ઞાન—રવિના રંગમાં,
દૈત દૂરે જાય છે ને
જીવન-ઐક્ય સધાય ત્યાં. ૨૮

તિમિરના ધન ઘેનમાં
રાત દી ખેલી રહી,
ભુવનકેરા ચિન્તને નહિ
ભાવના ઉરની વહી. ૨૯

હુઃખ છે અજ્ઞાનમાં,
જ્ઞાન શાશ્વત સુખ છે,
શ્રેય છોડી પ્રેય પેખે
અંતમાં તો હુઃખ છે. ૩૦

નાથ કે રાં ધ્યેયને
નાણીને આલોડીયાં ?
કે દિને પરિપોષીયાં શું ?
કંથ-દૃષ્ટે દેખીયાં ? ૩૧

રામની જીવન-સખી
રામ-ધર્મો નહિ ભજી,
ત્યાગ અંતે પરિણમ્યા,
ગતિ એવિનાદીસેળીજી ? ૩૨

સ્વામીના આદર્શમાં
પત્ની- આદર્શો ભજે,
પ્રેમ-ઐક્યે મહાલતાં તે
મોક્ષને મારગ પળે. ૩૩

ધ્યેય બેનાં એક છે,
જીવન ત્યાં તો એક છે,
રાજ તો સુવર્ણ—રંગે
જીવન પોતે લેખ છે. ૩૪

દિવસ એ વહી એ ગયા,
 જીવન—રીત જીતી થઈ,
 મહેલ મોટા મુકીને હું
 પંથ વનના પરવરી. ૧

“નાથ” “નાથ” કહ્યા થકી,
 નાથ નહિ અહિં આવશે,
 તંત્ર આજે હાથ આવ્યું
 તંત્ર નિયમો માગશે. ૨

ધ્યેય વિષુ નહિ જીવનમાં
 જીવનની ગતિ સહેલ છે,
 સા ગ રે સુ કા ન વિષુ
 નૌ-સહેલ જો મુશ્કેલ છે. ૩

ખડક વા રિ ધિ ખેલતા
ખેલ નૌકાના બળે
ખાળતા, અણચિન્તવી તે
ઉદ્ધિના ઉદ્ધરે લળે. ૪

ખાળ ઉદ્ધરે બુલતું,
એ વિના શું ધ્યેય છે ?
ખાળકેરા જીવન માં હી
માતૃ-જીવન બહેણ છે. ૫

સ્વામી—સ્નેહ સંચરી,
સ્નેહ શિષુના હું વસું,
ખાળ-માનસ ખીલવી હું
અમર યશ-જ્યોતિ લસું. ૬

વંનમાં પ્રગતિવતું
જીવન સંવેગે વહે,
પુત્ર-પ્રેમે પૂર્ણ થઈ શું
જીવન મુજ જીજવું રહે ? ૭

વનતણા આવાસ શું
કૃપણ જીવનને કરે ?
સરળ સાધુ અમલ ભાવે
જીવનને જિંચું લહે ? ૮

ભુવન ચેતનથી ભર્યું,
 ઈશ સહજે સાંકળે,
 જડ નહિ જુદું થતું, સૌ
 ભુવનમાં ભેગાં મળે. ૯

પુત્રની પાસે રહી
 નહિ જીવન-વિકાસ છે ?
 વિપિન વ્યાપૃત જીવનથી ના
 કૃપણતાનો નાશ છે ? ૧૦

નગરમાં કે નિર્જને,
 સ્વર્ગ કે ભૂતળ રહી,
 શક્તિ શોભન સોહીને
 પ્રગતિતણી શું ગતિ ગ્રહી, ૧૧

પ્રેમની ચી જી ગા રી ઓ
 અમર જ્યોતિ જાગશે,
 દ્યોતમાં ભાનુ બની
 પ્રદ્યાંડને ઉજાસશે. ૧૨

વિરમડૂ આશ્રમ રૂડો ?
 દિવ્ય લક્ષ્મી-દયિત છે,
 અમીતણાં અરણ્યાં લઈ
 વસુધા વહેતી સરિત છે. ૧૩

વા હમી કિ મુનિવરતાણી
લવ્ય મૂર્તિ ભાસતી,
કાન્તિ જાણે શાન્તિની શું
વિશદતા વિલાસતી ? ૧૪

વિશ્વ—પ્રેમે યોગ છે,
વિશ્વ-જીવન જીવન છે,
જીવનના સૌ અંશમાંહી
જીવન-જીવન-ગમન છે. ૧૫

મીઠી મહેરામણ સમી
રેલી રહી ઉદારતા,
ભાવ હૈયે હિંચતા
ભાવિ જીવન નિહાળતા. ૧૬

શુદ્ધતા શું મૂર્તિ છે
કન્યકા — કુમારમાં,
દોષ નહિ કે જાણતાં તે
વિશ્વના વિચારમાં. ૧૭

હરિજી હોંસે ખેલતાં,
ખાળ સાથે ગેલતાં,
અંધુતા નિર્ભર ભરીને
નારી—હૈયાં હેલતાં. ૧૮

વૃક્ષ ને વળી વેલીઓ,
પરતણા ઉપકારમાં,
જીવન આત્મા અર્પતાં છે
અખિલ જગ વ્યાપારમાં. ૧૯

ગાયકો વિહંગો બન્યા,
સૂર મંજુલ સારતા,
સામ શું સૌન્દર્ય-પૂજક
શીત સમય ઉચ્ચારતા? ૨૦

તપવિષે આ સકૃત થૈ
સુરભીઓ સંભાળથી
તપોવન-ભૂ સંચરન્તી
નેહુ-નજરે ન્યાળતી, ૨૧

પ્રેમનાં અમૃત દર્ધ
પ્રાઠ ગુણ પોષણ કરે,
મંત્ર સેવાના શીખવતી
ભેમનાં ઝરણાં ઝરે. ૨૨

શોક નહિ અહિં સંચરે,
કુટિલતા નહિ દીસતી,
ઐય પરના સ્વાર્થ માને,
અહંતા નહિ હિસતી. ૨૩

જડ અને ચેતન વિષે
પ્રખર પ્રેમે પ્રકટતું
મુનિતણુ જીવન અનેકું
ઉચ્ચ ગતિને આપતું. ૨૪

ગૂઢ ગહ્વરથી સરી,
પ્રેમ વિશ્વે પ્રચરતો,
આત્મ-દર્શન-પંથ પોષે
ઐક્યતામાં પ્રલવતો. ૨૫

વિશ્વ આમંત્રણ મ્હને
નિકળવા અંધારથી
અખળને આશિસ આપી
આંજતુ અમી-ધારથી. ૨૬

દૃષ્ટિ આજે દિવ્ય છે,
અગમ નિગમ દેખતી,
જીવનના સૌ ફૂટ પ્રાપ્તો
સરળતાથી ઉકેલતી. ૨૭

વિશ્વ ત્હારા જીવનમાં
અર્પુછું મુજ જીવન આ,
શાન્તિ કેરો અલય કેરો
મુક્તકેરો માર્ગ આ. ૨૮

ઐક્ય ત્હાડું હું લહું,
 ઐક્ય સઘળું સિધ્ધ છે,
 વિશ્વના આનંદમાં
 આનંદ આત્મા દીધ છે. ૨૯

ખંડ ૧—૯

તા. ૨૦ (-૨૫)-૧-૨૮

ખંડ ૧૦—૧૪

તા. ૯ (-૧૧)-૨-૨૮

